

Molnár Péter

Rokoni kötelékek

A hírek útja V. Károly, I. Ferdinánd és Ausztriai Margit személyes levelezésében 1526 közepétől 1528 elejéig

Mint azt a Habsburg-családtagok közti kapcsolat korábban ismert forrásait eddig e kérdés vizsgálatába a hazai kutatás által be nem vont spanyol kútfőkkel kiegészítve értékelő Korpás Zoltán könyvéből megtudhattuk, II. Lajos seregének döntő vereségéről, a király haláláról és Buda feladásáról öccse leveléből 1526. november közepén értesülő Károly – a teljes Magyarország oszmán kézre kerülésének veszélye által indítva – azonnal jelentős anyagi segítséget próbált nyújtani Ferdinándnak. Mivel a Cognaci Ligába tömörült hatalmakkal Itáliában folyó háború saját anyagi erőforrásait nem ritkán felülmúló költségekkel járt, ezért spanyol királyként – sikertelenül – León-Kasztília *cortesétől* kérte „rendkívüli” adó megajánlását a magyar területen folytatandó oszmánellenes harcok céljára, illetve a spanyol alattvalói többé-kevésbé önkéntes felajánlásaiból befolyó pénzt fedezetül használva hitelt vett fel Ferdinánd megsegítésére a Welserektől.¹ Ferdinánd 1527. március 13-án nyugtázhatta a százezer dukátnyi summa megérkezését, azt azonban bátyja szándékaival – és saját maga, az összeg kézhezvételéről tudósító levelében írt ígéretével – ellentétben nem a török elleni védelemre, hanem a Szapolyai János elleni hadjáratra költötte.² Fivére magyarországi hadjáratát megelőzően V. Károly ismételtlen épp egy ilyen – szemében az oszmán háború veszélyét felidéző – vállalkozás kerülésére intette Ferdinándot. Éppen ezért attól kezdve, hogy értesült Szapolyai János királlyá választásáról, illetve koronázásáról, következetesen sürgette a megegyezést „a vajdával”. Károly természetesnek tartotta, hogy II. Lajos halála után Ferdinánd – összhangban a dinasztia régi törekvéseivel – lépéseket tegyen a cseh és a magyar korona megszerzésére, üdvözölte is, hogy öccse nagyobb gond nélkül az előbbi birtokába jutott, és azt is, hogy őt magyar uralkodóvá választották. Az adott helyzetben azonban arra intette fivérét, hogy elégedjen meg a magyar királyi cím biztosításával, vagyis az ország feletti tényleges uralom megszerzése helyett a dinasztia jogainak névleges fenntartásával

¹ Korpás, 2008. 56–69.

² Uo. 74–78.

(ahogyan az 1459-ben, 1463–4-ben és 1491–2-ben történt).³ Ferdinánd 1527. július elejétől szeptember végéig – döntően Károly pénzén – elért nagy sikerei (az ország java részének megszerzése és János király azon belüli elszigetelése) csak annyiban módosították Károly álláspontját, hogy már magától értetődőnek tartotta öccse magyar koronázását és bizonyos „helyek” (levelezésük akkor még francia nyelven: *places* – nyilván az ország központi területei) megtartását, ám továbbra is sürgette a kiegyezést „a vajdával”.⁴ Fivére katonai teljesítményét jócskán túlértékelve – és/vagy saját érdekeit tartva szem előtt – ráadásul folyamatosan szorgalmazta, hogy a magyarországi hadjárat lezárulásával Ferdinánd mielőbb nyújtson neki segítséget az itáliai hadszíntéren.⁵

V. Károly tehát elsődlegesnek végig az Itáliában folyó küzdelmet tartotta, ennek fényében pedig Közép-Európában fő célja az volt, hogy elkerülje Szülejmán szultán újabb támadását; amikor pedig értesült Ferdinánd a magyar hadszíntéren elért eredményeiről, azokhoz ugyan igyekezett pozitívan viszonyulni, de hatásukra politikája fő irányán nem változtatott. A dinasztia feje 1527 nyarán-őszén hátrányosnak tartotta fivére magyarországi akcióját, ám Ferdinánd a vártnál könnyebb – és véglegesnek tűnő – sikerét csak pozitívan fogadhatta. Mivel döntést hozni, álláspontot kialakítani kompetensen csak friss adatok birtokában lehet, ezért különösen érdekes, hogy a Habsburg családfő milyen gyorsan juthatott hozzá a közép-európai térség híreihez – mindenekelőtt öccse beszámolóí révén. Mindezek fényében érdemes megvizsgálni Giró-Szász Andrásnak azt az írását, mely szerint „Mohács után”, illetve 1527–1529 folyamán Károly mindössze két-három hét késéssel értesült a magyarországi eseményekről. A szerző e tanulmányának 1526–1528-ra vonatkozó következtetései ugyanis alapos felülvizsgálatra szorulnak.

Giró-Szász András (mint látni fogjuk: helyesen) abból indult ki, hogy a két Habsburg fivér brüsszeli közvetítéssel tartotta egymással a kapcsolatot. Érvelésében döntő szerepet kap Károly nem sokkal a Spanyolország feletti uralom átvétele után, 1516. november 12-én kiadott postarendelete, amely a koncessziót megszerző társaság számára egyebek mellett előírta, hogy Brüsszelsből Burgosba 6–8 nap alatt, míg az előbbi városból Linzbe 5–6 nap alatt kötelesek eljuttatni a rájuk bízott leveleket.⁶ A szerző ugyan e forráson kívül hivatkozik Ferdinánd és Ausztriai Margit, illetve az előbbi és Károly több egymással váltott levelére, ám azokból csak

³ V. Károly következő, Ferdinándhoz intézett leveleiből rajzolódik ki az előbbi álláspontja az utóbbi magyarországi hadjáratának megkezdése előtt. 1.) Granada, 1526. november 28–30. (a kiadó datálása): BAUER (HG.), 1912. 487–489. (Nr. 252.); 2.) Toledo, 1526. december 28.: uo. 501. (Nr. 260.); 3.) Valladolid, 1527. március 6.: BAUER-LACROIX (HG.), 1937. 27–28. (Nr. 23.) Az 1.) levél értelmezését segíti Ferdinánd Károly mellé akkreditált követe, Martín de Salinas 1527. január 7-i jelentése. Idézi: KÖRPÁS, 2008. 73.

⁴ V. Károly Ferdinándhoz intézett következő leveleiben. 4.) Valladolid, 1527. augusztus 21.: BAUER-LACROIX (HG.), 1937. 92. (Nr. 92.); 5.) Palencia, 1527. szeptember 8.: uo. 120. (Nr. 104.); 6.) Burgos, 1528. február 1.: uo. 185–186. (Nr. 150.)

⁵ Lásd a 4.) és a Burgosban, 1527. november 21-én kelt levelet: uo. 149. és 150. (Nr. 130.) Ha hihetünk Salinas ugyanott, 1528. február 7-én kelt jelentésének, V. Károly akkor már „megértette”, hogy Ferdinánd miért nem állapodott meg „a vajdával”. Idézi: KÖRPÁS, 2008. 92., 47. lj.

⁶ GIRÓ-SZÁSZ, 1999. 245–246. A szerző a rendelet tartalmára egy spanyol postatörténeti monográfián keresztül hivatkozik: uo. 8–13. lj.

a két fivér tartózkodási helyére nézve von le következtetéseket.⁷ Meglepő módon a szerző gondolatmenete előfeltételezi, hogy az idézett postarendelemben szereplő, Franciaországot átszelő útvonal (Péronne – Párizs – Orléans – Blois – Bayonne) a szóban forgó években, vagyis a Cognaci Ligával, benne annak oszlopos tagjával, I. Ferenc francia királlyal folytatott háborújuk idején járható volt a Habsburgok postaszolgálatára számára. Ennek ellenkezője azonban nemcsak magától értetődő, hanem arról többször szó esik a Habsburgok levelezésében, így mindjárt a szerző által vizsgált korszak elején is. Amikor például Mária a maga és II. Lajos nevében nem sokkal Mohács előtt Károlyhoz küldött segélykérő levelét Ferdinánd egy 1526. augusztus 21-én még Speyerben kelt, Ausztriai Margit-hoz intézett kísérőlevéllel látta el, akkor az „örökös tartományok” ura éppen javasolja, hogy mivel Franciaországban futárait fel-, illetve visszatartják, ezért nagynénje a segélykérést Antwerpenből hajóval juttassa tovább „a Hispániákba”.⁸ Ausztriai Margit pedig Ferdinándhoz intézett szeptember 7-i válaszában a franciaországi útvonal bezárulásáról írva amiatt is panaszkodik, hogy az angliai kitérő sem biztonságos, és közli, hogy a Ferdinánd által javasolt tengeri útvonal mellett döntve zeelandi hajósokra bízta az akkor már tragikus módon tárgytalanná vált levelet.⁹

Az 1516 végi postarendelet tehát nem alkalmas arra, hogy annak alapján ítéljük meg a két Habsburg fivér üzenetváltásainak sebességét. Az abban szereplő időhatárok és a valóság eltérését egyébként már a Giró-Szász András által hivatkozott néhány levél adatai nyomán meg lehetett volna állapítani. (Sajnos a szerző a Bauer és Lacroix által megkezdett összkiadás helyett Gévay Antal úttörő jelentőségű, de elavult gyűjteményét használta, így számos levél mellett az újabb kiadás datálásait sem vette figyelembe.¹⁰) A kritikai kiadásban szereplő levelek adatai alapján egyébként a kapcsolattartás fő útja valóban Flandrián, vagyis Ausztriai Margit udvarán

⁷ Uo. 245., 4–6. lj. és 246., 14. lj.

⁸ BAUER (HG.), 1912. 435. (Nr. 224.): „*Et pour ce, m^{me}, que le passage par led. France n'est assuré et que, comme sçaves assez, tout courriers et postes, allans et venans de devers de sa m^{te}, sont detenez et occupéz, m'a semblé sera pour le meilleur et plus seur qu'il passe par la voie de pardela avec quelque naviere qui dez Anvers pourroit passer jusques aux Espaignes.*”

⁹ Uo. 439. (Nr. 231.): „*Et pour ce que l'on ne laisse nulz sortir de France et que la [sic] passage par Angleterre n'est seur que je voudroie, les ai tous deux fait adresser au rentneur de Zellande pour leur passage par la mer, [...]*” Ezen a „kommunikációs blokádon” az sem sokat változtatott, hogy akkoriban a francia király éppen Amboise-ban időző udvarában tartózkodott Károly békekövete, aki – nyilván a helyi udvar engedélyével úgy tűnik, levelet válthatott Ausztriai Margittal is: uo. A következő év elején egy levélváltás utat talált Franciaországon keresztül: BAUER–LACROIX (HG.), 1937. 32–33. (Nr. 30.)

¹⁰ Egyébként a Gévaynál talált levelekre is következtetlően, illetve olykor pontatlanul hivatkozik. A tanulmány szövegéhez kapcsolt jegyzetben V. Károly három levelének adatait szerepelteti, melyek közül a szövegét követő, elvileg az összes felhasznált levelet felsoroló „Függelék”-ben már csak kettőt látunk viszont, melyekhez azonban Károly két másik, a jegyzetben nem idézett levele társul. Az 1527. szeptember 8-i, Palenciában kelt levél (vö. fent, 4. lj.) mindkét helyen – egymástól is eltérő – téves napi keletekkel szerepel, az 1527. november 21-i, burgosi levél dátuma pedig a „Függelék”-ben nyomdahiábvál olvasható. (GIRÓ-SZÁSZ, 1999. 246., 14. lj. és 250.) Mint az egyébként ismert, a Wilhelm Bauer által megkezdett, újabb változó összetételű – idővel egyre nagyobb létszámú – szerkesztőség által összeállított kötetek sora jelenleg az 1536-os levelekkel bezárólag teszi hozzáférhetővé I. Ferdinánd és a dinasztia más tagjainak levelezését. A befejezetlen összkiadás első kötetei továbbra is mérvadónak számítanak.

át vezetett. E helyzetről az imént idézett levélváltáson túl, röviddel Ferdinánd és Anna magyar koronázása előtt tanúskodik a magyar és cseh király bátyjához intézett egyik leveléhez mellékelt kísérőlevél, amelyben az előbbi 1527. október 4-én Budáról kéri közös nagynénjüket üzenete mielőbbi célba juttatására.¹¹ Károly korábban, ugyanazon év júliusában (Bauer és Lacroix szerint a hónap utolsó napján), nyugtázva öccse több – részben igen megkésett – levelének kézhezvételét, arról ír, hogy két, május eleji keltű, Flandrián át érkezett levél mellett három márciusban útnak indított üzenetet más – feltehetően itáliai – útvonalon keresztül juttatott el hozzá „fegyveres szolgálattelvőinek egyike” (*ung de mes poursuivans d’armes*).¹² Az Ausztriai Margit udvarán át vezető út tehát jóval gyorsabbnak bizonyult, mint az alternatív lehetőség, ezért alapvetően az előbbi rendszeres használatával kell számolnunk.

A rendelkezésre álló források bővebb körének kiaknázásával nyilván teljesebb képet is lehetne kapni, ám a jelen keretek között megelégszem a Bauer és Lacroix által kiadott levelek feldolgozásával, mivel már azok alapján is jóval pontosabb választ adhatunk a vizsgált kérdésre. A szóban forgó korszak akkor kezdődik, amikor Ferdinánd az 1526. évi speyeri birodalmi gyűlésről visszatér Duna-menti birtokaira, és 1527–1528 fordulójáig tart. Mivel Mária (akkor már özvegy) királyné ekkoriban – amennyire ez a gyűjteményből megítélhető – csak fiatalabb bátyjával levelezett, ezért az általa és hozzá írt üzeneteket figyelmen kívül hagytam. Az alábbiakban így előbb a Károly és Ferdinánd, majd az utóbbi és Ausztriai Margit közti üzenetváltások azon elemeit foglalom táblázatba, amelyek jelzik a megválaszolt levél datálását, olykor a kézhez vétel pontos dátumát is. (Károly ritkán közli, hogy fivére honnan intézte hozzá az adott levelet, de ezekben az esetekben Ferdinánd megbízható itineráriuma alapján pótoltam a kelethelyet.)¹³ Erre az eljárásra azért van szükség, mert a ránk maradt levelek jórészt mára elveszett üzenetekre választottak – melyek keltezését azonban a vizsgált esetekben éppen a válaszból ismerjük. Egy esetben a válasz két, kétszer pedig öt-öt, nagyjából egy időben érkezett levélre egyszerre született meg; az utóbbi alkalmak egyikében ráadásul Károly nem külön-külön, hanem idősavot megadva közölte Ferdinánd az adott levélben megválaszolt üzeneteinek érkezési dátumát. Ha a teljes levelezés fennmaradása esetén kézenfekvő módon alakítottam volna ki a rovatokat, vagyis a feladó nevét és levele dátumát tartalmazná az első, a válaszlevél keltezését és annak szerzőjét a második rovat, végül a két oszlop összevetése nyomán kiszámított „menetidő” lenne olvasható a harmadikban, akkor fel kellett volna áldoznom a jelen vizsgálat szempontjából legértékesebb adatokat: a ritkán megadott érkezési dátumokat. Az „idősáv” megoldás miatt ugyanis nem tudtam volna minden esetben felváltani a válaszlevél napi keltezését hasonlóan pontos érkezési dátummal. Károly öccse öt-öt üzenetére egyszerre válaszoló két levelének adatait mind – tíz – külön sorba feltüntetve ráadásul a „menetidőket” közlő oszlopból adódó statisztika csak lát-

¹¹ BAUER–LACROIX (HG.), 1937. 138. (Nr. 119.) Maga a Károlyhoz intézett levél elveszett, de az utóbbi 1527. november 21-i válasza alapján október 5-i keltezéssel láthatták el: uo. 149. (Nr. 130.)

¹² Uo. 98. (Nr. 82.) A flandriaitól eltérő útvonal és a fegyveres említése alapján következtethetünk a márciusban kelt levelek a háború fő hadszínterén, Itálián át vezető útjára.

¹³ [GÉVAY], 1843. [Oldalszámok nélkül.] Az 1. számú táblázatban az elveszett levelek az itineráriumból vett keltezési helyeit szögletes zárójelben közlöm.

szólag lenne pontosabb, mivel ezekben az esetekben egészen kivételes technikai körülmények magyarázhatták a megválaszolt levélsorozatok első tagjainak különlegesen hosszú „bolyongását”. A két táblázatban ezért végül négy rovatot alakítottam ki. Közülük az első a fennmaradt levél szerzőjét és kelet helyét adja meg (dátumát csak akkor, ha az ott megválaszolt levél érkezési időpontja kiszorította azt a harmadik oszlopból). A második oszlopban olvasható a fennmaradt levélben megválaszolt üzenetek keltezése (hely és idő; a feladó értelemszerűen az első rovatban olvasható személy levelezőpartnere). Ezt a harmadik rovatban többnyire az elsőben megadott Habsburg által küldött, ránk maradt válasz datálása, ritkán pedig – ha az rendelkezésünkre áll – a második oszlopban feltüntetett levél érkezési időpontja követi (az utóbbit aláhúzás emeli ki). Mindezekből az adatokból következik végül a negyedik oszlopban a „menetidő” (a korábbi levél keltezésének napját a számításakor nem vettem figyelembe, az érkezését vagy a válaszelevél megírását igen). Az érkezett levél értékelése, a válasz megfogalmazása nyilván akkor is megkövetelt pár napot, ha a válaszadónak nem állt érdekében halogatni saját levele elküldését – erre a kérdésre a táblázat elemzésekor térek ki.

1. sz. táblázat. Károly és Ferdinánd üzenetváltásai

Feladó (válaszoló fél)	A beérkezett levél (vagy levelek) kelte	Az érkezés vagy a válasz dátuma	A „menetidő”
Ferdinánd (Linz) ¹⁴	1526. július 27. (Granada)	1526. szeptember 22.	57 nap
Károly (Granada) ¹⁵	1526. július 20. [Speyer]	1526. október 4.	76 nap
Károly (Granada, 1526. november 28–30.) ¹⁶	1526. szeptember 22. (Linz)	<u>1526. november 13.</u> ¹⁷	52 nap
Károly (Toledo) ¹⁸	1526. október 28. (Bécs)	1526. december 28.	61 nap
Ferdinánd (Bécs, 1526. december 31.) ¹⁹	1526. október 4. (Granada)	<u>1526. december 2.</u>	59 nap
Károly (Valladolid) ²⁰	1526. december 31. (Bécs)	1527. március 6.	65 nap
Ferdinánd (Prága) ²¹	1526. november 25. (Granada)	1527. március 13.	108 nap
Károly (Valladolid) ²²	1527. január 29. [Iglau / Jihlava]	1527. április 26.	87 nap

¹⁴ BAUER (HG.), 1912. 457. (Nr. 239.)

¹⁵ Uo. (Nr. 243.), 474.

¹⁶ Uo. (Nr. 252.), 486.

¹⁷ Martín de Salinas 1526. november 30-i jelentésében Korpás Zoltán közlése szerint azt írja, hogy ura, Ferdinánd szeptember 22-i levele november 15-én ért Granadába. (KORPÁS, 2008. 56., 15. l.) Mint az azonban az előző jegyzetben hivatkozott helyen kiderül, maga Károly válaszelevelében november 13-ra tette fivére e levelének érkezését.

¹⁸ BAUER (HG.), 1912. 501. (Nr. 260.)

¹⁹ Uo. 505. (Nr. 261.)

²⁰ BAUER-LACROIX (HG.), 1937. 27. (Nr. 223.)

²¹ Uo. 30. (Nr. 29.)

²² Uo. 62. (Nr. 48.)

Károly (Valladolid, 1527. július 1.) ²³	1526. november 20. [Bécs], 1527. február 15. [Prága], 1527. március 10. [Prága], 1527. március 14. (Prága), 1527. május 9. [Boroszló]	1527. június 13–24.	46 nap (a legkésőbbi levél keltétől a legkésőbbi beérkezési időpontig)
Károly (Valladolid) ²⁴	1527. március 13. (Prága), 1527. március 14. (Prága), 1527. március 15. [Prága], 1527. május 5. [Boroszló], 1527. május 8. [Boroszló]	1527. július 31.	84 nap (a legkésőbbi levél keltétől)
Károly (Palencia) ²⁵	1527. május 31. (Prága)	1527. augusztus 27.	88 nap
Károly (Burgos) ²⁶	1527. október 5. [Buda]	1527. november 21.	47 nap
Ferdinánd (Esztergom) ²⁷	1527. július 31. (Valladolid), 1527. szeptember 8. (Palencia)	1527. november 27.	80 nap (a második levél keltétől)
Károly (Burgos) ²⁸	1527. november 19. [Esztergom]	1528. február 1.	74 nap

A fentiek alapján 1526 őszén az üzenetek átlagosan szűk két hónap alatt jutottak el az egyik Habsburg fivértől a másikig (az egyetlen kivétel Károly október 4-i levele, amelynek kelte két és fél hónappal követi azét a levélét, amelyre válaszol). A leggyorsabban – ötvenkét nap alatt – a legsúlyosabb híreket, a mohácsi vereséget, II. Lajos halálát és Buda feladását tudató levél ért célba, melyre Károly gyors, de némi időt igénybe vevő tanácskozások és a legszükségesebbnek tűnő intézkedések megtétele után, szűk két hét múlva válaszolt. Az érkezési adatok és a válaszlevelek datálása alapján megállapítható „menetidők” ekkor még nem térnek el számottevően egymástól, tehát egyrészt a közeljövőre is mérvadóan jelzik a Habsburg fivérek közti – flandriai közvetítéssel, illetve az onnan Hispániába irányuló tengeri útvonalat felhasználó – üzenetváltások lehetséges sebességét, másrészt arra utalnak, hogy e kapcsolattartást ekkor még sem a téli körülmények, sem valamelyik fél „szabotázs” nem veszélyeztették. Az utóbbi tényező hatásával magyarázható azonban, hogy a II. Lajos országainak megszerzésére magát sógora halálhírének vételét követően azonnal elszánó Ferdinánd csak 1526 legutolsó napján válaszolt bátyja október 4-én kelt levelére, noha azt már december elején megkapta. Károly említett levelének írásakor persze mit sem tudott Mohácsról és annak következményeiről, ám válaszában Ferdinándnak már számot kellett adnia a szeptember közepe óta tett intézkedéseiről. Ismerve Károly itáliai ügyeinek helyzetét, illetve azzal kapcsolatos elvárásait (az ifjabb fivértől katonai segítségre számított, amit Mohács előestéjén még meg is kapott), Ferdinánd azonban ezzel a beszámolóval megvárta a pozsonyi királyválasztás eredményét, hogy így vágjon elébe Károly várható – és már úton is lévő –, óvatosságot tanácsoló üzenetének.

1526–1527 tele, úgy tűnik, csak kis mértékben nyújtotta meg a „menetidőt”, abban az esetben, ha a gyors válasz szándéka megvolt: ezt tanúsítja Károly 1527.

²³ Uo. 96. (Nr. 80.)

²⁴ Uo. 98. (Nr. 82.)

²⁵ Uo. 111. (Nr. 95.)

²⁶ Uo. 149. (Nr. 130.)

²⁷ Uo. 153. (Nr. 131.)

²⁸ Uo. 185. (Nr. 150.) Itt Károly azt írja, hogy „most kapta meg” Ferdinánd fent jelzett levelét. A válasz ebben az esetben tehát szinte egybeeshetett az utóbbi érkezésével.

március 6-án kelt levele, amely fivére alig több mint két hónapja datált üzenetére válaszolt. Egyértelműen a kapcsolattartás szabotálása magyarázza ugyanakkor, hogy Ferdinánd csak több mint három és fél hónap elteltével említi futólag, hogy megkapta bátyja öt óvatosságra intő november végi levelét – és erre is csak akkor szánta rá magát, amikor a megérkezett pénz nyugtázása a kapcsolatfelvételt kikerülhetlenné tette.²⁹ A Károly más célra küldött pénzének „elterelésével” megalapozott magyarországi offenzíva, más hadszínterek eseményei, esetleg az atlanti hajózást akadályozó – általunk nem ismert – tényezők egyaránt hozzájárulhattak ahhoz, hogy Károly és Ferdinánd üzenetváltásai 1527 tavaszán és nyarán igen hektikussá váltak. A kapcsolattartás átmeneti „bedugulását” technikai akadályok is okozhatták: erre leginkább Károlynak az a két 1527. júliusi levele utal, melyekben a családfő jelzi öccse számos – részben jóval korábban útnak indított – levelének csoportos érkezését (a második esetben külön útvonalakon).³⁰ Bár ebben a korszakban akad példa a vizsgált anyagban leggyorsabban (negyvenhat nap alatt) célba érő levélre is, a másfél hónaptól két és fél hónapig szóródó „menetidők” a kapcsolat részben politikai, részben technikai okokkal magyarázható meglazulásáról tanúskodnak (ellenséges hangnemnek vagy – Károly részéről – durva rendreutásításnak a levelekben ezzel együtt sincs nyoma).

1527 őszén és 1527–1528 fordulóján a helyzet nem változott, a „menetidők” negyvenhét és nyolcvan nap között ingadoznak. Ferdinánd a tokaji győzelem után a flandriai úton bátyjának küldött október 5-i keltezésű diadaljelentése jutott leghamarabb el a címzetthez, aki a gratuláción túl öccsénél azonnal sürgette a magyarországi háború lezárását és csapatai Itáliába küldését. Ferdinánd a maga részéről bátyja augusztus 21-i és szeptember 8-i, „a vajdával” megegyezést sürgető leveleire viszont azok vélhető érkezése után nagyjából egy hónappal, november 27-i keltezéssel válaszolt csak, amikor már újabb eredményekről, a budai országgyűlés sikeres lezárásáról és a fehérvári kettős koronázásról is beszámolhatott. Az utóbbi eseményt a magyar és cseh király nyilván említette már a Károlyhoz írt november 19-i – elveszett – üzenetében is, ám e két levél a koronázások hírével 1528. január 21-éig még nem jutott el az utóbbi akkor Burgosban időző udvarába, miként az Ferdinánd bátyjához akkreditált követe, Martín de Salinas aznap kelt jelentéséből kiderül, melyben a diplomata arról ír, hogy a családfő híreket vár öccse magyar koronázásáról.³¹ A több mint kéthónapos „menetidő” a téli közlekedési viszonyok

²⁹ A márciusi levélsorozatból fennmaradt, 13-án és 14-én kelt két, Ferdinánd által Károlyhoz intézett levélben Magyarország csak a török elleni védelem és Mária özvegy királyné eltartása kapcsán került szóba (noha az utóbbi levél különösen hosszúra sikerült): BAUER–LACROIX (HG.), 1937. 30–38. (Nr. 29–30.) Ferdinánd hivatalosan a május 26-án Ausztriai Margitnak, másnap pedig Károlynak írt levelében jelentette be, hogy támadást indít Magyarország megszerzésére, bár kormányzatának kulcsembere, Bernhard Cles már május 4-i levelében tudatta a családfő velencei ügyvivőjével, hogy mi készül. (Ferdinánd közvetlenül Károlyhoz intézett május eleji három levele mind elveszett, azok létét csak Károly a táblázatban szereplő válaszlevelei tanúsítják.) (KORPÁS, 2008. 76–77.) Ferdinánd egyébként április közepén újabb pénzsegélyt kért bátyjától, ám Károly – mint az Salinas jelentéséből kiderül – csak akkor lett volna hajlandó fizetni, ha öccse elszámol az előző összeg felhasználásával, ami együtt járt volna annak beismerésével, hogy rendeltetésétől eltérő célra költötte el a pénzt. Uo. 77., 114. lj.

³⁰ Lásd fent: 23–24. lj.

³¹ Idézi KORPÁS, 2008. 90., 43. lj.

között – az előző téli tapasztalatok fényében – nem meglepő (egyben tanúsítja, hogy Károly február 1-én kelt válasza alig pár nappal követhette öccse november 19-i levelének megérkezését).

Lássuk ezek után Ferdinánd Ausztriai Margittal váltott leveleinek az előbbihez hasonló szempontú elemzését! (Ebben az esetben nem áll a rendelkezésünkre olyan válaszlevél, mely jelezné a korábbi üzenet beérkezésének időpontját, tehát a „menetidő” megállapításakor csak a válaszlevél keltezéséből tudunk kiindulni. Mivel Ausztriai Margit a vizsgált időszakban szűk területen belül vándorolt udvarával, ezért elegendőnek tartom, ha unokaöccse szóban forgó leveleinek keltezési helyeit adom meg.)

Feladó (válaszoló fél)	A beérkezett levél (vagy levelek) kelte	A válasz dátuma	A „menetidő”
Ferdinánd [Innsbruck] ³²	1526. szeptember 8.	1526. szeptember 26.	18 nap
Margit ³³	1526.szeptember 18. (Linz), 1526. szeptember 22. (Linz)	1526. október 2.	10 nap
Margit ³⁴	1526. szeptember 26. (Linz)	1526. október 13.	17 nap
Ferdinánd (Bécs) ³⁵	1526. október 28., 1526. október 31.	1526. november 24.	24 nap
Ferdinánd (Buda) ³⁶	1527. szeptember 3.	1527. október 4.	31 nap

2. sz. táblázat. Ferdinánd és Ausztriai Margit üzenetváltásai

Mint azt láthattuk, Károly és Ferdinánd üzenetváltásainak sebessége – olykor technikai okokból is – tágabb határok közt váltakozott, e miatt pedig a „menetidő” – egyébként kézenfekvő – téli meghosszabbodását csak időnként érhetjük tetten, a fiatalabbik fivér egyre távolodó tartózkodási helyei pedig nem módosították érdemben a levelek célba jutásának időtartamát (legalábbis ilyen tendenciát nem sikerült kimutatnom). Brüsszelben és annak környékén tartózkodó nagynénjük és Ferdinánd levelezése nyomán azonban világossá válhat: az utóbbi egyre keletebbi „állomáshelyei” némileg megnövelték az üzenetek eljuttatásához szükséges idő hosszát. Ha Károly és Ferdinánd üzenetváltásai esetében a fent megállapított „menetidő” legjobb esetben is két és félszer, nagy átlagban pedig közel négyszer hosszabbnak bizonyult, mint azt Giró-Szász András vélte, akkor a cseh és magyar király és nagynénje között szintén jóval lassabban értek célba a levelek az utóbbi kutató számára mérvadó postarendeletben előírthoz képest. Egyetlen alkalommal teljesülhetett az 1516-os rendelkezésben foglalt határidő, a többi esetben még akkor is kétszer-háromszor hosszabb ideig tartott eljuttatni az üzenetet Ausztriai Margit és Ferdinánd udvara között, amikor az utóbbi még az „örökös tartományok” nyugati peremén tartózkodott. Bécsben vagy Budán időzve Ferdinándnak még lassabban volt csak módja arra, hogy reagáljon nagynénje leveleire, illetve Károly még távolabbról érkező, Ausztriai Margit által közvetített elvárásaira.

³² BAUER (HG.), 1912. 469. (Nr. 241.)

³³ Uo. 471. (Nr. 242.)

³⁴ Uo. 478. (Nr. 244.)

³⁵ Uo. 493. (Nr. 254.)

³⁶ BAUER-LACROIX (HG.), 1937. 136. (Nr. 119.)

*Felhasznált irodalom és rövidítések***BAUER (HG.)**

- 1912 BAUER, Wilhelm (Hg.): *Die Korrespondenz Ferdinands I., I.: Familienkorrespondenz bis 1526*. Wien, Adolf Holzhausen, 1912. (*Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs*, 11.)

BAUER-LACROIX (HG.)

- 1937 BAUER, Wilhelm – LACROIX, Robert (Hg.): *Die Korrespondenz Ferdinands I., II/1.: Familienkorrespondenz 1527 und 1528*. Wien, Adolf Holzhausen Nachfolger, 1937. (*Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs*, 30.)

[GÉVAY]

- 1843 [GÉVAY, Anton von]: *Itinerar Kaiser Ferdinand's I., 1521–1564*. Wien, [k. n.], 1843.

GIRÓ-SZÁSZ

- 1999 GIRÓ-SZÁSZ András: A hír és az információ útja a Mohács utáni Magyarországról V. Károly udvarába 1526–1532 között. In: *Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben*. Szerk.: PETERCSÁK Tivadar – BEREZC Mátyás. Eger, Dobó István Vármúzeum, 1999. 243–255. (*Studia Agriensia*, 20.)

KORPÁS

- 2008 KORPÁS Zoltán: *V. Károly és Magyarország (1526–1538)*. Budapest, Századvég, 2008.